

BO'LAJAK PEDAGOGLARDA DEONTOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA
KASBIY KO'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH

Nuparova Nilufar Nizom qizi

Alfraganus universiti Pedagogika fakulteti

2- kurs Maxsus pedagogika (logopediya) 23-3 guruh talabasi.

nuparovanilufer@gmail.com

Omonova Muxlisa

Ilmiy rahbari: Alfraganus University Department of Pedagogy and

Psychology, etc. associate professor

muxlisa.alfraganus@gmail.com

0009-0005-8766-5332 –orcid

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14994723>

Annotatsiya. Ushbu maqola pedagogik deontologiyaning mohiyati va mazmunini ochib beradi, shuningdek, o'qituvchining kasbiy faoliyati sohasidagi xulq-atvor qoidalari va normalarini ishlab chiqadigan pedagogik deontologiyani va o'qituvchining kasbiy xulq-atvori rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganadi

Kalit so'zi: diantologiya, kompetentlik, o'qituvchilik burchi. o'qituvchilik burch.

KIRISH:

“Deontologiya” tushunchasi. Deontologiyaning prinsiplari. Pedagogik deontologiya – kasbiy xulq-atvor haqidagi fan. Pedagogik deontologiya va kompetentlik fanining maqsadi va vazifalari. Pedagogik kompetentlikning boshqa pedagogik fanlar bilan aloqadorligi. Pedagogik kompetentlik, professional kompetentlik va o'qituvchi kasbiy etikasiga qo'yilayotgan zamonaviy talablar. Deontologiya – sozi yunoncha “deontos”-“shart” “burch”, logos-“talimot”, “organish” degan manoni anglatadi. Deontologiya - etika fanining bir qismi sifatida mutaxassis ornining bir sohasiga nisbatan xulq-atvor normalari yoki burch haqidagi manoni anglatadi. Burch va majburiyat (axloqiy burch mutaxassis uchun ishlatiladi) meditsina xodimi, oqituvchi-pedagog, jamiyat ishlarida davlat boshqaruvida rahbarlar oldida va shu bilan har bir shaxs oldida ham uni burch, vazifasi va avtoritetini xalq oldidagi burchi, mas'uliyatini ifodalaydi.

O'qituvchining axloqiy fazilatlar. Umuminsoniy va milliy axloqiy fazilatlar barcha kishilar barcha kasb egalari, jumladan oqituvchi-tarbiyachilar uchun zaruriy, axloqiy fazilatlar mehnat jarayonida kishining xulqi, fe'l-atvorini tartibga soluvchi qoidalar, davlatning turli qonunlari, meyorlari va normalari bilan shakllanadi.

Boshqacha qilib aytganda, ijtimoiy voqelik shaxs oldiga malum axloqiy talablar qoyadi, bu talablar axloq normasi, axloqiy fazilatlar shaklida ifodalanadi. Oqituvchi umuminsoniy va milliy axloqiy fazilatlarini ozlashtirib olishi, oz tajribasida qollashi o'zining dunyoqarashi va mafkurasi hamda axloqiy tajribasi bilan taqqoslashi lozim. Fikrlash, his etish, turmushda sinab korish natijasida umuminsoniy va milliy, axloqiy sifatlar, qoidalar, normalar, oqituvchining oz axloqiy fazilatlariga etiqodiga aylanadi.

O'qituvchi odobining normalari har bir muallimning shaxsiy fikriga, axloqiy fazilatlariga va etiqodiga aylanishi lozim. Pedagogik takt - oqituvchi axloqining aqliy korinishlaridan biridir.

O'qituvchi odobining asosiy sifatlari umuminsoniy va milliy axloqiy fazilatlar tushunchalarga mos keladi va ularni pedagogik faoliyat bilan bogliq tarzda oydinlashtiradi.

Insonparvarlik, vatanparvarlik, milliy gurur, baynalminalchilik, adolat, yaxshilik, burch qadr-qimmat, mas'uliyat, vijdon, halollik, rostgoylik va talabchanlik kabi axloqiy fazilatlar o'qituvchi odobida pedagogik faoliyati bilan birgalikda tahlil qilinadi.

O'qituvchilik burchi. Umuminsoniy va milliy axloqda burch tushunchasi har bir kishining oz vazifasini toliq bajarishi boshqalarga to'g'ri munosabatda bolishini ifodalaydi.

Burchda shaxsning jamiyatga bolgan munosabati namayon boladi. Oz burchiga sodiqlik har bir kishiga yuksak obro va shon-sharaf keltiradi. Mamlakatimiz Konstitutsiyasida fuqarolarning huquqlari bilan bir qatorda, burchlari ham belgilangan. Qonunlarga rioya qilish, boshqa kishilarning huquq va erkinliklari, shani va qadr-qimmatini hurmat qilish, manaviy merosimizni asrab-avaylash, atrof-tabiiy muhitga ehtiyotkorona munosabatda bolish har bir fuqaroning burchidir. Burchga sodiqlik har bir fuqaroning odobi va axloqini korsatadi. Katta yoshdagi kishilarni hurmat qilish yoshlarning burchidir. Ijtimoiy burchni yuksak darajada anglash oqituvchining axloqiy fazilatidir. Har bir muallimning oquvchilarga orgatadigan goyalari, ularning qalbidan joy olishi lozim. Oqituvchi yosh avlodga talim-tarbiya berish sohasidagi oz burchini zo'rlik tufayli yuksaltirgan majburiyat emas balki, oz hayotining manosi, ishonch va vijdon da'vati deb, hisoblaydi fuqarolik burchini his etish xalq va butun mamlakatimizning ertangi kelajagi to'g'risida gamxorlik qilishni taqoza etadi. Davlat oldidagi burchni anglamoq barkamol muallim insonga izzat-hurmatli yoshlarga gamxor bo'lish, boshqalarga yordam qilishni oz insoniy burchi deb hisoblovchi insondir. Oqituvchi axloqidagi burch hissi Vatanni sevish, uning porloq kelajagi uchun gamxorlik qilishni talab etadi.

O'qituvchilik odobi - vatanparvarlik burchi

O'qituvchilik burchi. Pedagogik faoliyatda oqituvchining vijdoni talim-tarbiya jarayonida axloqiy, yol-yoriqlarni va kasbiy burchlarni qanday bajarayotganliklarni nazorat

qiluvchi manaviy kuchdir. Oqituvchi faoliyatida, axloqida, xulqida vijdon ozozini nazorat qilish vositasidir.

O'qituvchilik vijdoni muallimning oz bilimi, tajribasi va qobiliyatini tola ishga solib boshqalarni oqitish, tarbiyalash va marifatli qilishga davat etadi. Abdulla Avloniy: "Vijdon deb ruhimizga, fikrimizga tasir qiladurgon hissiyot, yani sezuv-toymakdan iborat manaviy quvvatni aytiladur" deb tarif bergan edi. Talabchan va adolatli bolish O'qituvchining kasbiy - axloqiy fazilatlaridan biri talabchan va adolatli bolishdir. Muallimning talabchanligida uning bola shaxsiga chuqur hurmati, bolaning kuchi, qobiliyati va imkoniyatlariga bolgan ishonchi ifodalanadi. Oquvchilar loqaydlikni yoqtirmaydilar, aksincha yaxshi niyat bilan oqilona qilingan talabchanlik ularning muallimga hurmatini oshiradi. Muallimning talabchanligi adolatlilik bilan uzviy bogliq bolmog'I zarur.

Pedagogik kompetentlik fanining predmeti va obyekti. Dunyoga yangi ko'z bilan qaraydigan, uddabiron, ishning ko'zini biluvchi, buyuk kelajagimiz poydevorini quruvchi va yuksaltiruvchi mutaxassis kadrlarni tayyorlash Respublikamiz pedagoglari oldida turgan eng muhim va mas'uliyatli vazifadir. Hozirgi zamon pedagogika fani va bu borada olib borilayotgan ilmiy izlanishlarga nazar tashlasak, turli soha va mutaxassisliklarga, fan va uslublarga, o'qitish metod va usullari, texnologiyalariga juda ko'p e'tibor qaratilganligi seziladi. Ammo ana shu pedagogik usul va metodikani tushunish, ularni amaliy faoliyatda qo'llash masalasi eng dolzarb muammolardan biriga aylanganligini ta'kidlash mumkin. Pedagogika fani ham boshqa gumanitar va tabiiy fanlar qatori bu muammolardan holi emas. Muammo bu sohadagi pedagogik nazariy bilimlarni amaliy faoliyatga tatbiq etishda yaqqol ko'zga tashlanadi. Aniqroq qilib aytadigan bo'lsak, o'qituvchilarda amaliyot va kasbiy faoliyat jarayonida nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llay olish mahoratining yetishmasligi ko'zga yaqqol tashlanadi. Demak, ko'plab o'qituvchilar, pedagoglar eskirib qolgan nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmoqda.

Ularda zamonga xos tub o'zgarishlarga mos kelish, munosib bo'lish kabi sifatlar etishmaydi. Huddi shu sifat kompetensiya - kompetensiya egasi bo'lish, kompetentli pedagog nomini olish masalasi hisoblanadi. Kompetentlikning o'zi pedagogda umumiy dunyoqarashning kengligi va madaniyatning yuqoriligi, pedagogika, psixologiya, boshqaruv nazariyasi va ta'limni boshqarishning ilmiy asoslari bo'yicha kasbiy bilimlarining mavjudligi, o'z bilimlarini amaliyotda rivojlantirishga layoqatlilik, ijtimoiy va psixologik-pedagogik tadqiqotlar metodlarini bilish, pedagogik va boshqaruv ko'nikmalarining zaruriy majmuasiga ega bo'lishni nazarda tutadi.

Boshqacha qilib aytganda, kompetentlik kasbiy bilim va ko'nikmalarning mavjudligi, shuningdek, ularni amaliy faoliyatda qo'llash va takomillashtirishga layoqatlilik bilan belgilanadi,

ya'ni kompetentlik - bu faqatgina o'zlashtirilgan bilimlar va tajribalarning mavjudligi va salmoqli hajmi bo'libgina qolmay, balki ularni kerak vaqtda ishga sola bilish va o'zining xizmat vazifalarini bajarish jarayonida ulardan foydalana olish demakdir.

O'qituvchining asosiy vazifalari va uning shaxsiga qo'yiladigan talablar. Respublika talim tizimida olib borilayotgan islohotlar muvaffaqiyatini taminlash, talim muassasalarida faoliyat olib borayotgan o'qituvchi, tarbiyachi, ishlab chiqarish ustalarining manaviy qiyofasi hamda kasbiy mahoratlariga ham bog'liqdir. Shaxsni tarbiyalash ishi nihoyatda murakkab faoliyat jarayoni bo'lib, juda qadimdan ushbu faoliyatga jamiyatning yetuk kishilari jalb etilgandir. Mazkur holat yosh avlod tarbiyasi, uning tashkil etilishi mazmuni nafaqat shaxs kamoloti, balki jamiyat taraqqiyotini ham belgilashda muhim ahamiyatga ega ekanligini anglatadi. O'zbekiston Respublikasida o'qituvchi kadrlarning manaviy qiyofasi, aqliy salohiyati hamda kasbiy mahoratiga nisbatan jiddiy talablar qo'ymoqda.

Demak, pedagogik deontologiya bu o'qituvchining kasbiy burchini halol, vijdonan bajarishiga mos keladigan axloqiy, huquqiy tamoyillar va qoidalar majmuidir. Yuqoridagilarni xulosaqilib aytishim mumkinki, hozirgi zamonda pedagogik deontologiya axloqning ajralmas qismi bo'lib, pedagogik axloq tamoyillari va me'yorlarining shakllanishi va ishlash mexanizmining xususiyatlarini hisobga olgan holda o'qituvchining kasbiy faoliyatida uning amaliy harakatlarini tartibga soluvchi rolini o'ynaydi. Lekin qadimga nazar solganimizda

O'qituvchilik kasbi uzoq tarixga ega, uning roli va ma'nosi zamonga qarab o'zgargan.

Ushbu kasbga bo'lgan ehtiyoj insoniyatning ibtidoiy tarixining oxirida paydo bo'lib, aqliy mehnatni jismoniy mehnatdan ajratishni belgilab qo'ydi.

Qadimgi Misrda o'qituvchilik kasbga ijtimoiy farovonlikning kafolati sifatida qarashgan.

Papiruslarda bunday turdagi so'zlar tez-tez uchraydi: "Qarang, o'qituvchi lavozimidan boshqa hech qanday lavozim yo'q, u erda odam doimo xo'jayin bo'ladi".

Qadimgi misrlik ideal idealni og'ir so'zlar va taqdirning zarbalariga dosh berolmaydigan odam deb hisoblashgan. Ta'lim va tarbiya ana shunday ideal mantig'ida davom etdi. Talaba birinchi navbatda tinglash va itoat qilishni o'rganishi kerak edi. Amalda aforizm mavjud edi:

"Insonda eng yaxshi xususiyat itoat etish".

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni. //Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. -Toshkent; "Sharq".2020 yil, 20-29 betlar.

2. O‘zbekiston Respublikasining “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to‘g‘risida”gi qonuni. //Barkamol avlod - O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. - Toshkent; “Sharq”, 1997, 31-61 betlar,
3. 2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947 sonli Farmoni.
4. Sh.Mirziyoyev Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent –“O‘zbekiston” -2016.56 B.
5. Sh.Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent –“O‘zbekiston” -2016.488 B.
6. Sh.Mirziyoyev Qonun ustuvorligi va inson manfaatlari ta’minlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. Toshkent –“O‘zbekiston” -2016.488 B.
7. Sh.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlikhar bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. Toshkent –“O‘zbekiston” -2017.104 B..2009.-176 b.
8. Abdullayev H. Yashil daftar hikmati. -Toshkent, O‘qituvchi, 2000.
9. Ochilov M., Ochilova N. O‘qituvchi odobi. //Saylanma. - T.: O‘qituvchi, 1997. - 118 b.
10. Sultonova G.A. Pedagogik mahorat. - T.: Nizomiy nomli TDPU, 2005,- 149 b.
11. Tarbiyaviy ish metodikasi. //Pedagogika institutlari uchun o‘quv qo‘Hanma (L. I. Ruvinskiy tahriri ostida). - T.: “O'qituvchi”, 1991. - 376 b.
12. Bozorov A.B universitet oqituvchilari uchun kasbiy etika qoidalari kerakmi?
13. Ochilov M. Muallim qalb memori “Oqituvchi” 2001 yil.